

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

Vladimír Novotný, *Problémy a příběhy* (*Od Puchmajera k Páralovi*), Cherm, Praha 2001, 295 s.

Literárního vědce střední generace Vladimíra Novotného (nar. 1946) není třeba zvláště představovat. Jeho badatelské zaměření je dvojdomé: vystudoval ruštinu s dějepistem na Univerzitě Karlově (absolvoval v roce 1969) a jako nakladatelský redaktor ve Státním pedagogickém nakladatelství (časopis „Ruský jazyk“), Československý spisovatel („Literární měsíčník“) a v Odeonu se nejprve věnoval analýze a interpretacím ruské a sovětské literatury 20. století, později, po sametové revoluci, začal pracovat v akademickém pracovišti – v Ústavu pro českou a světovou literaturu AV ČR v Praze, kde se ve shodě s pracovním zaměřením jmenované instituce zaměřil na výzkum české literatury po roce 1945. Držel prst na pomyslném tepu dobu a vedle otázek literárněhistorických sledoval rovněž vznik a rozvoj nové, „nezavedené“ literatury v devadesátých letech 20. století v českých zemích; z této oblasti výzkumů vytěžil skriptum *Nová česká literatura 1990–1995* (České Budějovice 1995). Souběžně se studiem textů a autorů poválečné české literatury, v tom autorů literatury oficiální, exilové, samizdatové i z oblasti tzv. šedé zóny, věnoval značnou pozornost některým tematickým komplexům v české literatuře 19. století. Výrazná byla v posledním decenniu také jeho činnost recenzentská a kritická v časopisech i v denním tisku o vysokém nákladu, zvláště pak v deníku „Mladá fornta Dnes“ a v obtýdeníku „Tvar“ (knižně svou publicistiku vydal v souborech *Literární kritiky*, 1997; *Literární sloupky* 1997, 1998; *Literární čtvrtky – Literární sloupky*, 2000).

Na počátku roku 2002, ale ještě s vročením 2001, se objevila jeho kniha s titulem *Problémy a příběhy* a s upřesňujícím podtitulem *Od Puchmajera k Páralovi*. V uvedené knize soustředil své rozsáhlejší studie a články z devadesátých let. Vesměs běží o texty přednesené na literárněvědných konferencích a poté vydané v konferenčních sbornících. V *Problémech a příbězích* najdeme celkem 21 úvah, které autor rozčlenil do tří oddílů.

Jaký si při členění zvolil klíč? Hlavním principem pořádání souboru byla Novotnému chronologická posloupnost pojednávaných témat. Postupuje proto důsledně od nejstarších období, v jeho případě od působení Puchmajera a jeho družiny, až po současnost. Je přitom zajímavé, že Novotný sice sází na osvědčená jména „velkých“ spisovatelů (A. J. Puchmajer, A. Stifter, V. Mrštík, A. Stašek, E. E. Kisch, B. Hrabal, J. Glazarová aj.), ale zároveň si vybírá výhradně jejich

neznámé texty anebo mylně traktované soudy o nich, jež usiluje objasnit a dát na pravou míru. Výjimky, kdy jde o neznámý text i neznámého autora, jsou přitom nečetné (D. Pala, J. Thon, B. Svatoš) a v podání Novotného nabývají charakter příběhu s tajemstvím. Neproblematizuje tedy za každou cenu, nehledá ani senzacii, naopak k námětům přistupuje velice zodpovědně a snaží se ozřejmit záhady a tajemství textů. Jde proti ustáleným soudům naší literární historie, prověřuje její závěry, boří zaběhaná schémata a obecně platné mýty. V tomto směru se jeho práce podobají demýtizačním esejům Vladimíra Macury (1945–1999), který je souborně vydal v knihách *Masarykovy boty a jiné semi(o)fejetony* (1993) a *Český sen* (1998). K textům Novotný přistupuje v převaze jako ke sdělením vypovídajícím o duchu doby a texty nahlíží jako součást kulturních dějin, resp. literárního života určité epochy.

Obojího – jak problémů, tak i příběhů – najdeme v knize Vladimíra Novotného hodně. Materiál ze dvou století vývoje české literatury skýtá ostatně příležitosti sdostatek velké. Avšak vedle ryze bohemistických námětů se v knize objevují také úvahy o literatuře německy psané, resp. vypovídající o česko-německém soužití (A. Stifter a E. E. Kisch) v některé „kresové“ oblasti českých zemí. Právě německá literatura vzniklá v našem prostředí nebývá pohříchu v přehledech české literatury zastoupena. Je přitom zřejmé, že tyto dvě literatury vyrůstaly vedle sebe a navzájem na sebe působily a mezi sebou si vyměňovaly podněty.

Badatel nezapře ve statích ani své původní rusistické školení: v knize se několikrát věnuje slavistickým nebo přímo rusistickým otázkám, např. ve stati *Z literárních poutí na Rus*, v níž dává do souvislosti různé chápání Ruska u českých spisovatelů 19. století (Havlíčka-Borovského, V. Mrštika, A. Staška). Jeho školení v rusistické oblasti je znát i jinde. Nejen přímo v textech, které věnoval některé postavě nebo problému se vztahem k ruskému prostředí a ruské literatuře, ale třeba jen v drobných petivotých zmíenkách (např. na s. 71 píše o Václavu Aloisi Jungovi jako o kongeniálním překladateli, mj. také Puškinova „románu ve verších“ *Evžen Oněgin*).

Jakkoliv jde o svod studií navlečených na nit vedoucí od českého národního obrození k dnešku a propojený obdobným uchopením látky, tj. zvoleným metodologickým přístupem k textu, napořád běží o soubor statí určených k různým příležitostem, bez jednotícího literárního tématu. Na tomto místě se lze zcela oprávněně ptát, co z úvah Vladimíra Novotného lze vyčíst kromě vlastních pozitivních výsledků literárněhistorických? Vypovídá jeho kniha i o obecnějších trendech v současné české literární vědě? Jistě, každý text (včetně odborného) je totiž nejen výpovědí o vlastním předmětu zájmu, ale i výpovědí o svém tvůrci a o milieu doby.

Především se tu znovu prokazují některé obecnější trendy současné literární vědy u nás. Pro současnou literární historii platí, že preferuje příběhovost. Dějiny literatury chtějí literární badatelé vidět jako plnohodnotně strukturovaný příběh s dějem, plynoucí v čase a prostoru, jenž je zaplněný postavami a jejich akcemi.

Neuspěl model geneticko-strukturální ani čistě recepční. Produktivní se stále ještě ukazuje být pojetí tematologické, s úspěchem rozvíjené u Daniely Hodrové, Vladimíra Macury a Marie Kubínové (srov. jejich společný projekt *Poetika míst*, Jinočany 1999), ale rovněž v některých statích v probírané knize Novotného. V područí tematologie nezůstaly jen vybrané statě z knihy Novotného, ale tato metoda dokonce převládla na literárněvědných symposiích v českých zemích v minulém decenniu, což v důsledku vypadá, jako by v čase poststrukturálním a postdekonstrukčním v českém prostředí absentovala jakákoliv metodologie.

Dále statě z knížky V. Novotného potvrzují ještě jinou zkušenost současné české literární vědy: literární historie před autory „velkými“ a osvědčenými (před „literárními generály“) dává v posledním decenniu stále více přednost spisovatelům „menším“ a nenápadným („literárním pěšákům“), a to stejně při výzkumu literatury novější jako starší. To, co platí pro spisovatele, platí přirozeně i pro jednotlivé texty.

Zde se na rty tlačí otázka, pátrající po tom, zda pomyslnou evoluci rozpoznáme v textech centrálních, osvědčených, klíčových, nebo zda o ní vypovídají také texty periferní? Výzkumy ukazují, že prostřednictvím sémiózy „duch doby“ obtiskne svoji pečeť stejně do obou jmenovaných typů. Rozhodně tedy není na závidu, že badatelé nyní studují žánrové komplexy „populární literatury“ (termín Petera Liby) a jiné texty zapadlé a literární historií dotud nevyužívané. Ukazuje se tak v širších aspektech processuálnosti, avšak na druhé straně se tím oslabuje hodnotící aspekt, neboť texty jako by navzájem byly rovnocenné.

Novotný v kontextu české literární vědy ztělesňuje jeden z typů současné literární kritiky. V knize *Problémy a příběhy* se představuje více v poloze literárněhistorické, ale kritický aspekt, hodnocení z pozice „tady a teď“, nicméně ani tu zcela neopominul.

Libor Pavera, Opava

Iva Malková, Svatava Urbanová a kol., *Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000)*, Nakladatelství „Votobia“ Olomouc, Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, Ostrava 2001, 368 s.

Nauka czeska ma w swym dorobku obok *Leksykonu literatury czeskiej*¹ także szereg słowników literackich obejmujących różny zakres czasowy (przede wszy-

¹ *Lexikon české literatury*, Praha, sv. 1.: 1985, sv. 2/1, 2/2: 1993, sv. 3/1, 3/2: 2000.